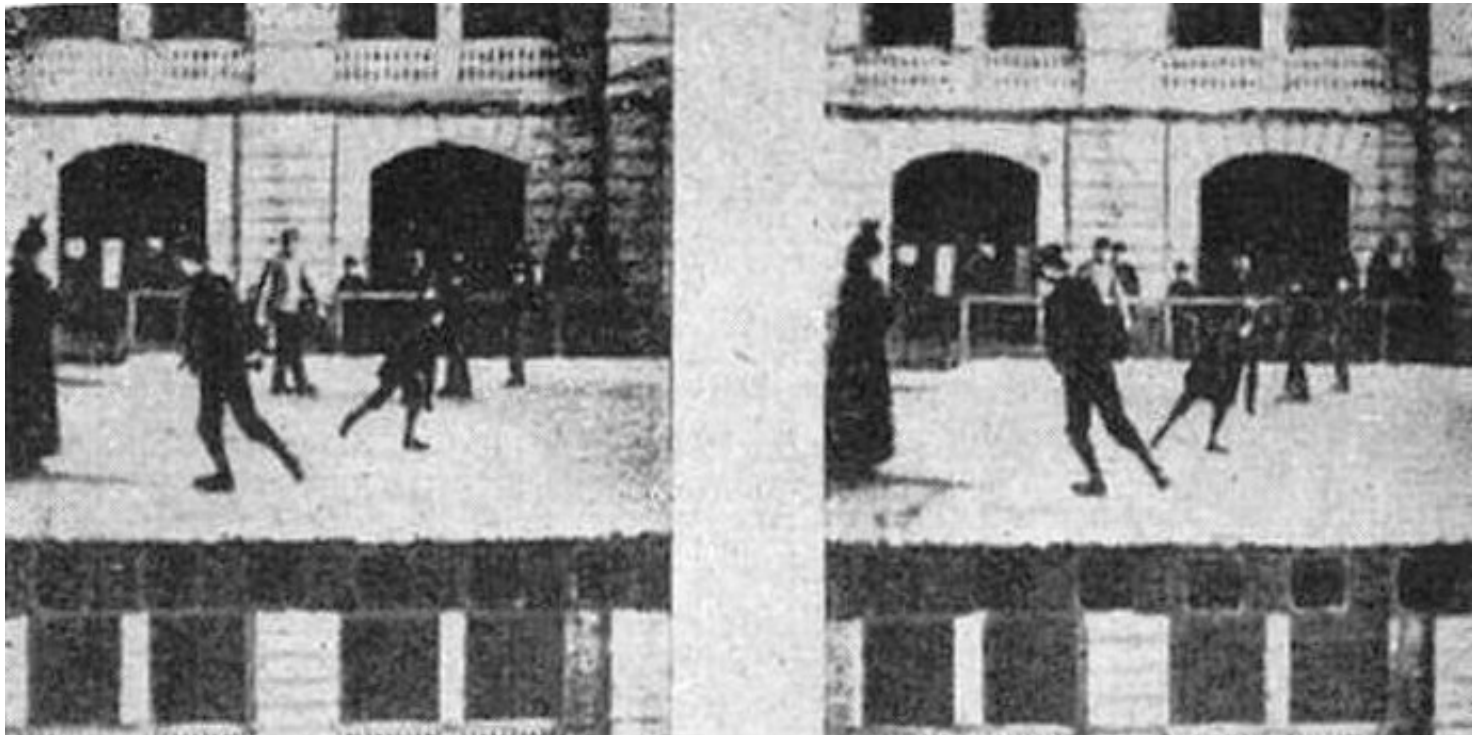

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/nauka-i-technika/90215,Kazimierz-Proszynski-1875-1945-zapomniany-pionier-ruchomego-obrazu.html>

Fot. Wikimedia Commons/domena publiczna

ARTYKUŁ

Kazimierz Prószyński (1875-1945) - zapomniany pionier ruchomego obrazu

OKRES HISTORYCZNY

(1863-1918) Ku Niepodległej (1918-1922) Odrodzenie Niepodległej (1922-1939) II Rzeczpospolita (1939-1945)
II wojna światowa

Autor: PAWEŁ POPIEL 11.03.2022

Louis Lumière miał o nim powiedzieć: „Panowie, ten człowiek jest pierwszy w kinematografii, ja jestem drugi”. „Gdyby się urodził pod szczęśliwą gwiazdą,

dzisiaj mówilibyśmy o światowej pleografii, a nie o kinematografii” – stwierdził Anatol Stern. Edward W. Morley nazwał go „Kolumbem kinematografii”.

Jego dziadkiem był polski szlachcic Stanisław Antoni Prószyński, zesłany w 1856 r. na Syberię za działalność konspiracyjną, wymierzoną we władzę carską, a ojcem działacz oświatowy, pisarz i wydawca, Konrad Prószyński, znany też jako Kazimierz Promyk.

Ukończył gimnazjum w Warszawie, uczył się m.in. w szkole realnej Wojciecha Górskiego, w końcu wyjechał na politechnikę w belgijskim Liège. Już w latach studenckich okazał się utalentowanym wynalazcą, konstruując w 1894 r. pleograf – aparat do rejestracji i odtwarzania filmów. Po powrocie do Warszawy zbudował, dla wydawnictwa ojca, ekspedytor uniwersalny służący do seryjnego składania gazet, ich adresowania i przygotowania do wysyłki do prenumeratorów.

Kazimierz Prószyński. Fot. Wikimedia Commons/domena publiczna (źródło: Władysław Jewsiewicki, *Kazimierz Prószyński*, Interpress, Warszawa 1974)

Pleograf

W 1901 r. Prószyński założył wytwórnię filmową Towarzystwo Udziałowe Pleograf, promującą aparaty wymyślone przez wynalazcę oraz zrealizowane za ich pomocą filmy. Były to dokumenty przedstawiające codzienne życie miasta oraz fabuły z udziałem polskich aktorów: w *Powrocie birbanta* i *Przygodzie dorożkarza* wystąpili Kazimierz Junosza-Stępowski i Władysław Neubelt.

Pierwszym obrazem, nakręconym w latach 1894-1896, była *Ślizgawka w Łazienkach*, prezentująca łyżwiarzy na ślizgawce Warszawskiego Towarzystwa Łyżwiarskiego. Polski twórca położył podwaliny nie tylko pod rodzimą, ale i światową kinematografię. August Lumière przyznał:

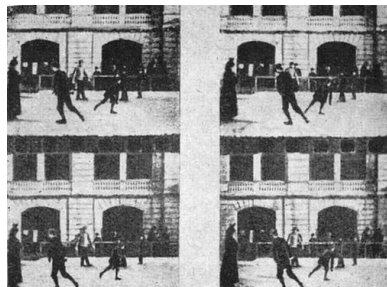
„Byłem, wraz z bratem, twórcą filmu francuskiego, ale istniał również pewien Polak, niejaki Kazimierz Prószyński, który nas znacznie wyprzedził”.

Istotnie – Prószyński uzyskał patent na pleograf w 1894 r., na rok przed opatentowaniem przez francuskich braci kinematografu.

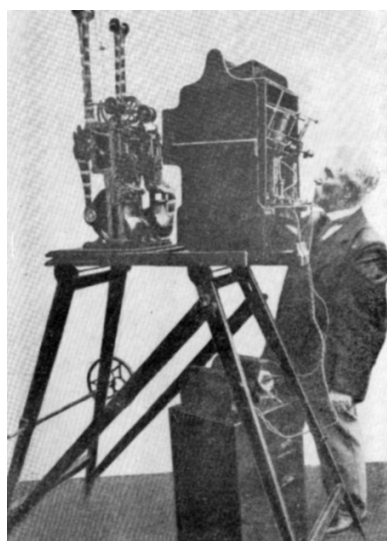

„Aeroskop - dawniej i dziś” -
Kazimierz Prószyński prezentuje
sвій wynalazek w „Tygodniku
Ilustrowanym”, 1913. Fot.

Wikimedia Commons/domena publiczna (źródło: „Tygodnik Ilustrowany”, 1913)

Cztery zachowane kadry „Ślizgawki w łazienkach” - jednego z pierwszych polskich filmów (reprodukowane w polskiej prasie); między 1894 i 1896. Fot. Wikimedia Commons/domena publiczna (źródło: Władysław Jewsiewicki, *Kazimierz Prószyński*, Interpress, Warszawa 1974)

Demonstracja biopleografu w pracowni chemicznej Szkoły

**Technicznej Wawelberga i
Rotwanda, 23 czerwca 1899 r.
Fot. Wikimedia Commons/domena
publiczna (źródło: Władysław
Jewsiewicki, *Kazimierz
Prószyński*, Interpress, Warszawa
1974)**

Aeroskop i kinofon

Prószyński nadal pracował nad rozwojem techniki filmowej, uzyskując w 1909 r. francuski patent na aeroskop, czyli pierwszą na świecie ręczną kamerę filmową o napędzie automatycznym. Dwa lata później przeniósł się do Wielkiej Brytanii, gdzie otrzymał także patent angielski i znalazł inwestorów, którzy wdrożyli urządzenie do produkcji seryjnej. Początkowo produkcją urządzenia zajęła się firma Newman & Sinclair, a później Cherry Kearton Limited. 22 czerwca tegoż roku w Londynie Prószyński nakręcił swoją kamerą pierwszy polski reportaż filmowy z koronacji króla Jerzego V.

Rok 1913 przyniósł pierwsze filmy dźwiękowe polskiego konstruktora, zrealizowane dzięki nowemu wynalazkowi – kinofonowi, umożliwiającemu synchronizację dźwięku z obrazem filmowym. W Anglii Prószyński poznał także swoją przyszłą żonę, Dorothy Abrey, z którą po wybuchu I wojny światowej wyjechał do USA. Wytwórnę ręcznych kamer „Oko” jego pomysłu zniszczył wielki kryzys: pierwsze 100 egzemplarzy Kazimierz Prószyński własnoręcznie rozbił młotkiem, by nikt nie skopiował jego pomysłów.

W Polsce odrodzonej i okupowanej

W listopadzie 1919 r. państwo Prószyńscy wraz z dwojgiem dzieci – synem Kazimierzem i córką Ireną – wrócili do odrodzonej Polski. Wynalazca zamierzał rozpocząć w kraju seryjną produkcję aparatów kinematograficznych. W tym celu utworzył w Warszawie Centralną Europejską Wytwórnę Kinematografu Amatorskiego inż. Prószyńskiego.

Poza dokonywaniem wynalazków pisał felietony do „Gazety Świątecznej”, której był współwłaścicielem. Do 1939 r. ogłosił łącznie kilkaset artykułów o treści społecznej, ekonomicznej i politycznej. W ok. 50 artykułach opublikowanych na łamach czasopism polskich i zagranicznych opisywał swoje wynalazki. Sporządził również listę znanych ludzi urodzonych w Polsce w czasach od utraty niepodległości aż do 1912 r.

Po wybuchu II wojny światowej zaangażował się w działalność konspiracyjną. Aresztowany przez Niemców, po 10 dniach został zwolniony. Ukrywał się u swych przyjaciół, Michała i Tomasza Bojasińskich, w Szczytnie k.

Sochaczewa, pracując nad autolektorem i lampą totalną (minimalizującą zużycie energii). Ponownie, tym razem z żoną i córką, aresztowany został podczas Powstania Warszawskiego. Wywieziono go, 22 sierpnia 1944 r., początkowo do obozu koncentracyjnego w Gross-Rosen, a następnie do Mauthausen-Gusen, gdzie zmarł 13 marca 1945 roku jako więzień numer 129957. Symboliczny grób zapomnianego przez lata wynalazcy i pioniera kinematografii znajduje się na Cmentarzu Powązkowskim w kwaterze T-1-15/16.

Aeroskop Kazimierza Prószyńskiego „w akcji”:
wynalazca filmuje nim ulice Paryża w 1909 r. Fot. Wikimedia Commons/domena publiczna (źródło: Władysław Jewsiewicki, *Kazimierz Prószyński*, Interpress, Warszawa 1974)

Wykonane po wyzwoleniu zdjęcie KL Mauthausen-Gusen wraz z drogą dojazdową. Fot. z zasobu IPN

2591	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2592	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2593	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2594	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2595	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2596	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2597	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2598	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2599	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2600	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2601	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2602	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2603	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2604	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2605	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2606	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2607	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2608	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2609	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2610	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2611	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2612	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2613	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2614	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2615	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2616	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2617	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2618	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2619	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2620	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2621	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2622	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2623	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2624	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2625	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2626	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2627	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2628	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2629	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2630	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2631	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2632	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2633	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2634	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2635	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2636	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2637	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2638	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2639	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2640	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2641	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2642	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2643	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2644	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2645	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2646	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2647	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2648	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2649	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2650	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2651	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2652	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2653	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2654	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2655	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2656	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2657	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2658	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2659	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2660	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2661	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2662	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2663	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2664	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2665	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2666	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2667	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2668	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2669	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2670	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2671	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2672	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2673	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2674	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2675	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2676	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2677	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2678	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2679	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2680	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2681	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2682	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2683	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2684	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2685	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2686	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2687	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2688	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2689	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2690	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2691	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2692	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2693	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2694	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2695	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2696	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2697	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2698	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2699	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal
2700	Lawrenz	Wladyslaw	1907	12/29	Polak	Przemyslaw	12992	okazal

Strona imiennego wykazu
więźniów KL Mauthausen-Gusen z
wpisem dotyczącym Kazimierza
Prószyńskiego. Z zasobu IPN

Niezwykły wynalazca

Poza wymienionymi powyżej wynalazkami Kazimierz Prószyński zbudował także biopleograf – udoskonaloną wersję pleografu, eliminującą drgania oraz przeskoki błony filmowej w czasie odtwarzania, obturator – przesłone projektora usuwającą migotanie obrazów na ekranie filmowym podczas emisji taśmy filmowej (produkowała go francuska firma „Gaumont”), telefot – urządzenie pozwalające na przesyłanie obrazu na odległość, działające na zasadzie dzisiejszej emisji telewizyjnej, stereos, czyli aparat stereoskopowy, będący pierwszą w historii maszyną do wyświetlania na ulicy lub ścianach wieżowców obrazów oraz publicznych reklam. A już w latach okupacji skonstruował autolektor – urządzenie umożliwiające czytanie tekstu osobom niedowidzącym, a także opracował własną konstrukcję projektora na taśmę 16 mm oraz specjalny reflektor skupiający jego światło.

Przygotowano trzy projekty upamiętniające osobę tak niezwykłego wynalazcy. Pierwszym z nich jest film dokumentalny Bartosza Paducha *Kazimierz Prószyński – geniusz nr 129957*. Ponadto, w 2017 r., z inicjatywy Narodowego Centrum Kultury Filmowej, działającego w ramach instytucji „EC1 Łódź – Miasto Kultury”, dokonano rekonstrukcji biopleografu, który wraz z aerografem i kamerą „Oko” stał się ważną częścią wystawy *Od marzeń o lataniu do fabryki snów. Polscy Leonardowie*. Kandydatura Kazimierza Prószyńskiego pojawiła się

także w plebiscycie Polak Wszech Czasów. Można mieć nadzieję, że to jedynie początek przywracania do społecznej świadomości tej nietuzinkowej, a niesłusznie zapomnianej postaci.

**Kazimierz Prószyński - infografika
historyczna Instytutu Pamięci
Narodowej z cyklu *Giganci nauki***

Więcej interesujących materiałów na profilu Archiwum IPN

COFNIJ SIĘ